

Jakub Taylor

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0002-6879-0921

Trasy pielgrzymek i wypraw handlowych dawnej Korei – wprowadzenie do problematyki badawczej

**Routes of International Trade and Peregrinations of Early Koreans:
An Introduction to the Method of Study**

Abstract

The purpose of this paper is to present a preliminary deductive-nomological model of the scientific approach towards the topic of the mutual relation of the international trade and peregrination routes of early Koreans up until 10th century. Due to the post-war processes within the Korean *academia* both of the above systems (religious and commercial) were strongly linked within the historical narration with the power of states and ruling elites. To some extent it was done because of the sample bias within the written records, some of the reasons lie within the sociological and philosophical dimension of Korean scholarship. In recent years a paradigm shift took place that allowed to conduct less state-oriented approach; this process is depicted within three chapters of the paper. Firstly, international trade net is scrutinized. Secondly, a plethora of religious – mostly Buddhist – travel patterns is presented. Lastly, a new perspective on the development of the future research on trade-religion relation with the use on the new set of methods and sources is suggested.

Keywords: Silkroads, Buddhist monks, historical narration, state-centered depiction, tributary trade, sociology of science, inculturation, history of everyday life

Wprowadzenie

W ciągu ostatniej dekady w koreańskim środowisku naukowym nastąpiło kilka poważnych zmian paradygmatycznych, w tym przesunięcie akcentów historii narodowej na jej aspekt ponad-

regionalny¹. Nastąpiły one gwałtownie i związane były z ogólnymi przemianami cywilizacyjnymi, których ofiarą padła Korea w początkach XXI wieku, po tym jak nielogocentryczne siły petryfikujące społeczność badaczy tradycyjnymi zobowiązaniami lojalnościowymi wobec mistrzów przestały oddziaływać na – w znacznej mierze – postmodernistycznie myślących młodszych akademików². Tuż po wyzwoleniu Korei w 1945 roku, w reakcji na japońską historiografię imperialną, liczni intelektualiści poczuli się odpowiedzialni za procesy narodotwórcze, co spowodowało sprowadzenie nauk historycznych, czy szerzej: humanistyki i nauk społecznych, do roli instrumentów inżynierskich. Doprowadziło to do powstania literatury naukowej poświęconej dawnej Korei, prezentowanej jako swoisty *cabinet de curiosités*, zamknięty dla badaczy z zewnątrz, przesadnie uwydatniający specyfikę kultury koreańskiej, o ile tylko zapisywała się ona chlubnie na Spenserowskiej drabinie rozwojowej (wpływ gradualizmu Boasowskiego). Przy prawie całkowitej

¹ *Tongashi'a yŏn'gu, ōttok'e hal kōshin'ga* (Jak powinieneś prowadzić badania nad Azją Wschodnią?), red. Pae Hang-sŏp, Pak So-hyŏn, Pak Chin-i, Sŏnggyun'gwan Ch'ulp'anbu, Seul 2016; *Tongashi'a yŏn'gu: Tonghyang-gwa chŏnmang* (Kierunki i perspektywy badań nad Azją Wschodnią), red. Ma In-sŏp, Sŏnggyun'gwan Tongashi'a Hakssulwŏn Inmun Han'guk Yŏn'guso, Seul 2015; *Tongashi'a kojŏnhag-ŭi kanŭngsŏng-gwa nan'gwan* (Możliwości i przeszkody w badaniach nad klasyką dalekowschodnią), red. Sŏnggyun'gwan Taehaekkyo Tongashi'a Kojŏnhak Kuktche Hakssulhoe, Tongashi'a Hakssulwŏn, Seul 2012. Przy zapisie terminów, tytułów i nazwisk koreańskich w publikacji wykorzystano niuwspółczesną transkrypcję McCune'a–Reischauera.

² Pai Hyung Il, *Costructing "Korean" Origins: A Critical Review of Archaeology, Historiography, and Racial Myth in Korean State-Formation Theories*, Harvard University Asia Center, Harvard University Press, Cambridge–London 2000; *The Search for Korean Past: Japanese Colonial Archaeology in the Korean Peninsula (1905–1945)*, [w:] *East Asian History*, nr 7, red. Barmé Geremie, Australian National University, Canberra 1994; *Culture Contact and Culture Change: The Korean Peninsula and Its Relations with the Han Dynasty Commandery of Lelang*, „World Archaeology” 1992, nr 23(3), s. 306–319. Nie chcę przez to sugerować, że taka prosta dychotomia wyczerpuje zagadnienie socjologii nauki, trendów intelektualnych i ideologicznych, które od 1945 roku są popularne wśród półwyspiarskich naukowców. Pragnę jedynie zaznaczyć, że zmiany pokoleniowe w koreańskim świecie akademickim nie są nieistotne lub niezauważalne.

nieznajomości francuskiej szkoły historycznej, liczni akademicy tej epoki koncentrowali się głównie na etnogenezie, państwowości i historii politycznej, a tematy związane z historią gospodarki bądź religii cieszyły się zainteresowaniem o tyle tylko, o ile przeplatały się z wątkiem rzekomego zwiększania przez mieszkańców Korei mocy sterowniczej na arenie politycznej. Dość wcześnie pojawia się w literaturze tej doby wątek imperium handlowo-misyjnego Chang Po-go (張保臯; ?–846), ale dzieje się to głównie w kontekście jego politycznych knozań przeciw arystokratom z Kyōngju (慶州) i związanego z nimi retributywnego morderstwa tego magnata.

Podobnie sprawa się miała z buddyjskimi mnichami podróżującymi do Japonii. Podkreślano ich rolę we współtworzeniu cywilizacji na Archipelagu Japońskim³ poprzez wejście w sojusz z rodem Soga (蘇我), odreagowywano więc półwieczne upokorzenia kolonialne poprzez przypominanie, jak wiele politycznie i kulturowo Wyspy zawdzięczają Półwypowi. Tymczasem orientalistyka zachodnia, pragnąc przybliżyć dobrze obeznanym z Chinami i Japonią czytelnikom rejon koreański, na własną rękę poznawała międzynarodowy aspekt wczesnych państwowości półwyspiarskich i południowo-mandżurskich, głównie poprzez badania pierwszych, działających na początku XX wieku orientalistów (m.in. Paul Pelliot) lub archeologów imperialnych, koncentrujących się na odkryciach archeologicznych z Lelangu (樂浪), Honamu (湖南) itp⁴. Podczas gdy koreańską refleksję naukową kształtowało już merytorycznie bogate, acz nieco tromtadrackie dzieło *Badania nad koreańską myślą buddyjską* autorstwa Han Ki-du⁵, na Zachodzie powstawały znacznie mniej dogłębne monografie, jak choćby dwutomowe dzieło Petera Lee⁶ (mowa o części analitycznej tej źródłowej kompilacji),

³ Najlepszą pod tym względem pracą jest Pak Ch'ŏn-su, *Ilbon sok-ŭi kodaie han'guk munhwa* (Starożytna kultura koreańska w Japonii), Chin'injin, Seul 2011.

⁴ Gardiner Kenneth H.J., *The Early History of Korea*, Australian National University Press, Canberra 1969.

⁵ Han Ki-du, *Han'guk pulgyo sasang yŏn'gu* (Badania nad koreańską myślą buddyjską), Iljisa, Seul 1980.

⁶ Lee Peter, *Sources of Korean Tradition*, Columbia University Press, New York 1997. Warto wspomnieć, że liczni anglosascy badacze kultury religijnej mieli

czy eseistyczne artykuły anglojęzycznych Koreańczyków, między innymi Kwŏn Yŏng-p'ila⁷, napisane pod zachodni, kosmopolityczny gust czytelniczy. W Korei ciągle jeszcze czytano spisane klasycznymi znakami wiekopomne dzieła Yi Nŭng-hwa, czołowego badacza religii historycznych⁸, a za granicą nieliczni tylko specjaliści posiadli umiejętności warsztatowe, aby przeanalizować te trudne, ale niezwykle wartościowe prace naukowe. Innymi słowy, przez długi czas Zachód i Wschód nie mogły się spotkać na religijnej płaszczyźnie badawczej.

Nie inaczej sprawa się miała z koreańską historią gospodarczą. Przez dziesięciolecia spojrzenie na tę dziedzinę wiedzy było traktowane na południu Półwyspu „po macoszemu”, a pierwszą historię gospodarczą napisał jeden z ojców koreańskiego socjalizmu – Paek Nam-un (白南雲; 1894–1979)⁹, którego dzieła w Korei powojennej nieoficjalnie wpisane były na czarną listę, a ich lektura mogła się skończyć reperkusjami ze strony władz¹⁰. Tezy Paek Nam-una były jednak przemycane przez badaczy z Uniwersytetu Cesarskiego Keijō

za sobą doświadczenie misyjne (w tym G.M. McCune, współtwórca słynnej transkrypcji, a także płodny pod względem pisarstwa naukowego James H. Grayson), co w dużej mierze wpływało na ich postrzeganie religii i obrzędowości koreańskiej.

⁷ Kwon Young-pil (Kwŏn Yŏng-p'il), *Ancient Korean Art and Central Asia: Non-Budhist Art Prior to the 10c.*, „Korea Journal” 1991, nr 31(2), s. 5–20; Shilk'urodŭ misul: *Chung'angashi'a-esŏ han'guk-kkaji* (*Sztuka Jedwabnego Szlaku: Od Azji Centralnej po Koreę*), Yŏnghwadang, Seul 1997; Choe Kwangshik, *Shilla Art and the Silk Road*, „International Journal of Korean History” 2014, nr 19(1), s. 1–22.

⁸ *Chosŏn pulgyosa* (*Historia koreańskiego buddyzmu*), Poyŏn'gak, Seul, 1972; *Chosŏn musokko* (*Rzecz o koreańskim szamanizmie*), Minsog'wŏn, Seul 1981.

⁹ Paek Nam-un, *Chosŏn sahoe kyŏngjesa* (*Koreańska historia społeczno-gospodarcza*), Pŏm'usa, Seul 2009. Autor ten za najważniejszy element dziejów Korei uznaje: w życiu gospodarczym – wprowadzenie żelaznych narzędzi rolniczych (materializm), w religii – kult państwa i dynastii, w życiu społecznym – ustanowienie przez monarchów rynków lokalnych (np. w 490 roku przez króla Soji, 昭智王), tak jakby grupy ludzkie, potrafiące organizować się w wiece sądowe i wykonywać ich zarządzenia, nie potrafiły samoistnie zająć się wymianą towarową.

¹⁰ Inną przyczyną niezagłębienia się w kwestie historii handlu jako tematu samego w sobie nie było bynajmniej to, że na Półwyspie utrzymywał się duch konfucjańskiej pogardy dla kupiectwa (ideolodzy późnych rządów autorytarnych zachęcali nawet uczonych do prowadzenia badań nad przedsiębiorczością Koreańczyków w aspekcie historycznym), ale w pewnej mierze złe doświadczenie z działalnością

w Seulu, m.in. przez Yi Pyöng-do (mowa o jego pracy zatytułowanej *Wielka historia Korei*, kor. *Han'gukssa taegwan*)¹¹. Uchodził on zresztą za niekwestionowany autorytet dla całego pokolenia najbardziej wpływowych historyków w kraju, dlatego też ekonomistyczne podejście do pozapolitycznych¹² aspektów życia społecznego – w tym religii – stawało się w naukowych kręgach z biegiem czasu bardziej popularne¹³. Przy braku naturalistycznych podstaw metodologicznych, tematyka związków gospodarki z religią była uznawana za coś oczywistego, niewymagającego głębszej analizy. Tendencja do dosłownego odczytywania źródeł spowodowała anachroniczne rozumienie dominującego wpływu państwa na obie sfery życia ludzkiego, nie tylko kiedy dotyczyło to późnej epoki Chosön (1392–1910), ale nawet Korei przednowożytnej. Na zmianę tego paradygmatu trzeba było poczekać do początku XXI wieku.

Trudno dociec, dlaczego postrzeganie tych dziedzin badawczych się zmieniło. W Korei twierdzi się ostatnio, że stało się to pod wpływem demolatrycznego ruchu *minjung undong* (民衆運動). Dominującą wcześniej szkołę nacjonalistyczną (*minjok sagwan*, 民族史觀) oraz szkołę pozytywistyczną (*shilchüng sagwan*, 實證史觀) zaczęto wiązać albo z reżimem autorytarnym sprzed 1987 roku, albo z projańskimi środowiskami kolaboranckimi. Znacznie jednak bardziej istotny wydaje się tutaj czynnik demograficzny i odchodzenie starej kadry uczonych, załamanie tradycyjnych więzi mistrz-uczeń, a nade wszystko zapoznanie się przez młodych z prądami nowej antropologii (dzięki popularności Eryka Hobsbawma, Benedykta Andersona czy historyków przewrotu lingwistycznego), docierającymi do Korei z kampusów uczelni anglosaskich. Znaczną popularnością zaczęła się również cieszyć, tak dobrze znana Polakom, szkoła „Annales” i jej

gospodarczą kompradorów w czasach okupacji japońskiej i hochsztaplerów powojennych z kamaryli Yi Süng-mana.

¹¹ Yi Pyöng-do, *Han'gukssa taegwan* (*Wielka historia Korei*), Pomun'gak, Seul, 1972.

¹² Choć nawet tu uwidoczniła się tradycja koreańska statolatRIA.

¹³ Odważniejsi uczeni wspomagali się pracami Arnolda Toynbee'ego (*Segye-wa Sögu* [*Europa i świat*], Minjungsö'gwan, Seul 1956) i Josepha Needhama (Nidöm Joseph, *Chungguk-üi kwahak-kwa munmyöng* [*Cywilizacja i nauka chińska*], Üryumunhwasa, 1985).